

ERFOPVOLGING VIR 'N BOERDERY

DEUR

DR PHILIP THEUNISSEN

DIE OORGANG

Dit is vir die meeste boere 'n lewendroom om die boerdery eendag aan die volgende geslag oor te dra. In 'n ligter trant kan dit moontlik as 'n vorm van kindermishandeling beskou word maar dit is in werklikheid 'n proses wat met baie beplanning, bestuursbesluite en kommunikasie moet geskied. Die rede hiervoor is dat die oordrag van 'n boerdery nie oornag kan plaasvind nie. Daar is verskeie aspekte wat geïdentifiseer moet word en bespreek moet word lank voor die beplande datum van oordrag sodat daar verseker kan word dat die ouers en die kinders tevrede met die reëlins is.

Dit is belangrik dat daar tussen die drie begrippe van erfopvolging, vererwing en aftrede onderskei moet word. Erfopvolging is die proses wat op die oordrag van bestuursbeheer en kontrole betrekking het terwyl vererwing bloot die oordrag van rykdom en eienaarskap is. Aftrede fokus weer op die jare na die aktiewe werk op die plaas. Hoewel hierdie drie aspekte onderskei kan word, is daar tog baie interafhanklikheid tussen die drie wat in die hele proses van erfopvolging aangespreek moet word.

Die ideale oordrag is een waar die verantwoordelikheid geleidelik vanaf die vader na die seun verskuif. Dit kom daarop neer dat die seun eers vir die pa werk, dan saam met sy pa werk en dat die pa uiteindelik vir die seun werk. Daar is verskeie faktore wat die tydstop en omvang van die bestuursoordrag beïnvloed. In 'n onlangse studie wat deur MR Hastings in die Verenigde Koningryk gedoen is, kon daar ook 'n besliste patroon van bestuursoordrag onder boere gevind word. Hierdie patroon stem baie nou ooreen met 'n soortgelyke studie deur Errington en Tranter wat in 1991 gedoen is.

FAKTORE WAT DIE TYDSBEREKENING EN OMVANG VAN OORDRAG BEÏNVLOED

Die belangrikste aspek van bestuursoordrag is die ouderdom van die vader. Daarna volg die persepsie wat die vader oor sy seun se bestuursvermoë het. Minder belangrik is die boerdery se grootte en dan ook die waarde wat die vader daarop plaas om in beheer te bly terwyl daar ook 'n rol vir die moeder in die proses te speel is.

Vader se ouderdom

Die meeste ouer geslag boere het geen begeerte om die lewe bietjie rustiger te vat nie. Slegs bejaardheid, beserings of swak gesondheid, vergesel deur druk van sy vrou se kant af om af te tree, sal die boer uiteindelik oortuig om af te skaal en meer beheer aan die seun oor te laat. Vroeë aftrede uit aktiewe besigheid, soos wat dikwels die geval in die sakewêreld is, is baie onwaarskynlik by boere.

Seun se bestuursvermoë

Baie boere heg 'n hoë waarde aan die noodsaaklikheid dat hulle seuns se bestuursvermoë ontwikkel moet word. 'n Boer is gewoonlik van mening dat dit 'n langsame en geleidelike proses is en slegs wanneer hy

oortuig is dat die seun dieselfde bestuursbesluite as hyself sal neem, sal hy voel dat die seun se bestuursvermoë ten volle ontwikkel is. Die enigste standaard waaraan die seun dus kan voldoen is sy vader se bestuursvermoë en nie sy eie nie.

Boerdery se grootte

Die studie van Hastings het bevind dat dit in groter boerderye makliker is om spesifieke areas van bestuur reeds vroeg aan die seun oor te dra omdat daar genoeg bestuursposte is om te vul. Die vader kan bloot nie by alles uitkom nie en is dus meer geneë om sekere besluitneemingsmagte aan sy seun te delegeer. By kleiner boerderye kan die vader gewoonlik self by al die aktiwiteite uitkom.

Vader se waardes

Sommige vaders vind dit moeilik om te besef dat iemand anders die boerdery net so goed soos hy kan bestuur. Daarom sal hulle soms aan die beheer vasklou bloot net vir hulle eie satisfaksie of in die seun se besluite en aktiwiteit interfeer sonder dat daar 'n goeie rede voor is.

Die moeder se rol

Die moeder sal gewoonlik nie interfeer totdat sy voel haar man se gesondheid begin onder die las van die boerdery te ly nie. Hulle is wel betrokke as tussengangers en onderhandelaars om die vader en seun se denkwysse nader na mekaar te bring. In die opsig speel die moeder 'n belangrike rol om die oorgangsproses 'n bietjie gladder te laat verloop.

PATROON VAN BESTUURSOORDRAG

Onder normale omstandighede sal die oordrag van bestuur 'n geleidelike proses wees, behalwe waar die seun 'n spesifieke talent of voorliefde ten opsigte van sommige van die bestuursfunksies openbaar. In enkele gevalle kan die seun aandring op sekere bestuursfunksies of om sy eie plaas te bestuur. Die normale reël is egter dat die vader sy seun geleidelik met meer verantwoordelikhede belas en dat die tjekboek die heel laaste funksie is wat deur die seun oorgeneem word.

Die volgende tabel bevat 'n lys van bestuursbesluite wat in volgorde van oordrag aangedui word. Langs elke funksie is daar 'n punt. Wanneer die vader self die besluit neem is daar een punt aan die funksie toegeken. Wanneer die seun alleen 'n besluit neem, is daar elf punte toegeken. Wanneer die vader en seun saam 'n besluit neem is daar vyf punt toegeken. Hoe meer die besluit deur die vader geneem word, hoe laer is die punt en hoe meer die besluit deur die seun geneem word, hoe hoër is die punt. Die gemiddelde puntetelling van 'n groep van 25 boere en 36 seuns verskyn in die tabel.

TABEL 1: VERDELING VAN BESLUITE EN AKTIWITEITE

		<i>Aktiwiteit/Besluit</i>	<i>Telling</i>
FASE 4	1	Besluit wanneer om rekeninge te betaal	2.6
	2	Reël lenings en finansiering	3.3
	3	Onderhandel verkope van gewasse/vee	3.3
	4	Besluit wanneer gewasse/vee verkoop word	3.6
FASE 3	5	Besluit oor aanstelling van addisionele personeel	4.9
	6	Stel jaarlikse gewas/vee programme op	4.9
	7	Besluit oor tipe vertakkings	4.9
	8	Werf en selekteer personeel	5.1
FASE 2	9	Beplan kapitaalprojekte	5.2
	10	Onderhandel oor masjienerie en toerusting se aankope	5.3
	11	Besluit oor wanneer projekte moet plaasvind	5.5
	12	Besluit oor kwaliteit en kwantiteit van werk wat verrig moet word	5.7
	13	Besluit oor tipe en hoeveelheid onkruid- en plaagdoder wat toegedien word	5.8
FASE 1	14	Beplan daaglikse aktiwiteite	6.2
	15	Hou toesig oor personeel wat werk	6.6
	16	Besluit oor werksmetodes	6.6
	17	Besluit oor tipe en maak van masjinerie wat gebruik moet word.	6.7

Die beweging vanaf een fase na 'n volgende is nie 'n ordelike of beplande proses nie. Uitsonderings op die algemene reël kom dikwels voor en sal afhang van die unieke omstandighede wat in elke boerdery geld.

Fase 1

Die aktiwiteite in die eerste fase (14-17) is daardie aktiwiteite waarin die seun gewoonlik die gouste by betrokke raak. Die vader sal steeds die oorhoofse toesighouer oor die seun se besluite wees maar laat gewoonlik genoeg ruimte aan die seun om hierdie besluite op sy eie te neem.

Fase 2

Met betrekking tot aktiwiteite in die tweede fase (9-13) is vaders geneig om seuns wat al 'n tydjie in die boerdery betrokke is, te betrek wanneer nuwe uitbreidings in die boerdery beplan word. Al neem die seun nog nie die finale besluite nie, sal sy opinie in 'n groot mate van waarde vir die vader wees.

Fase 3

Die derde fase sluit die besluite en aktiwiteite vanaf 5 tot 8 in. Tydens hierdie fase kan die seun al meer gevorderde besluite en aktiwiteite op sy eie hanteer. Die vernaamste areas hiervan sentreer rondom personeelaanstellings en die langer termyn beplanning van boerderyvertakkings.

Fase 4

Die laaste fase het tot 'n groot mate met die boerdery se geldsake te doen. Dit wil voorkom of die tjekboek die vader se laaste bastion van status en beheer van die boerdery is. Dit beteken nie noodwendig dat die vader nie sy seun daarmee vertrou nie. Dikwels is die vader, wat toenemend meer tyd vir die kantoorwerk het namate die seun die fisiese sy van die boerdery oorneem, die aangewese een om die rekeninge te betaal. Dit kan die seun egter onvoorbereid laat as hy skielik hierdie aspek moet hanteer wanneer sy vader nie meer daar is nie.

MAAK DIE OORDRAG MAKLIKER

Die geheim tot 'n suksesvolle oordrag lê daarin dat beide die geslagte geduldig met die proses moet wees en voortdurend met mekaar sal kommunikeer. Die volgende punte kan as riglyn vir vaders dien wat die boerdery aan hulle seuns wil oordra:

- Wanneer die seun in die boerdery betrek word, moet daar baie duidelik aan hom uitgespel word wat gedurende die eerste paar jaar van hom verwag word;
- Die bestuursbesluite en –beleid van die boerdery moet aan hom verduidelik word;
- Meer verantwoordelikhede moet aan hulle opgedra word soos wat hulle bestuursvermoëens verbeter;
- Moedig die vestiging van kleiner vertakkings aan waarvoor hulle algehele verantwoordelikheid kan aanvaar;
- Onthou dat hulle meer geld nodig sal hê as hulle trou en 'n eie huishouding begin;
- Moedig die bywoning van verdere kursusse oor boerderybestuur aan;
- Betrek hulle in verkoop- en aankoopbesluite en maak hulle deel van die onderhandelinge;
- Dra van die sleutelfunksies betyds aan hulle oor sodat daar nog genoeg jare oor is om die vader se advies in te win terwyl hy nog leef;
- Gee verantwoordelikhede, gee erkenning vir goeie besluite, help hom om sy waardighede te verbeter maar moenie onnodig in sy besluite interfeer nie.